

Pirkanmaan hyvinvointialueen lausunto hallituksen esityksestä laiksi alkoholilain 17 ja 26 §:n muutoksesta.

Lainsäädäntömuutoksella hallitus tavoittelee reilun ja avoimen kilpailun edistämistä ja hallitusohjelmassa onkin sovittu useista alkoholikauppaa koskevista markkinoiden avaamiseen ja kilpailun lisäämiseen liittyviä lainsäädäntömuutoksia. Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi alkoholilakia, joka tulisi voimaan kevätkaudella 2024. Alkoholijuomien vähittäismyyntiä koskevia säännöksiä muutettaisiin sallimalla luvanvaraiseen vähittäismyyntiin enintään 5,5 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien alkoholijuomien lisäksi myös enintään 8,0 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävät käymisteitse valmistetut alkoholijuomat.

Pirkanmaan hyvinvointialue tarkastelee lakiesitystä sosiaali- ja terveydenhuollon, etenkin kansalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen näkökulmasta, ottamatta kantaa markkinoihin tai kilpailuasetelmaan.

Pirkanmaan hyvinvointialueella vuonna 2022 perusterveydenhuollon avohoidossa 18–64-vuotiaista Audit/Audit-C testin tehneistä alkoholia riskitasolla käyttää 36,5 % ja yli 30 %:lla on kohonnut riski saada alkoholihaittoja. Yli 64 -vuotta täyttäneistä 72,2 % testin tehneistä alkoholin käyttöön liittyy riski tai mahdollinen alkoholiriippuvuus. Alkoholikuolleisuus Pirkanmaalla 65 -vuotta täyttäneistä on 57,8 %. Tilastokeskuksen kuolemansyytilaston (2021) mukaan Suomessa yli 60 prosenttia alkoholikuolemista johtui maksasairauksista, jotka liiallinen alkoholin käyttö oli aiheuttanut. Suuntaus viime vuosina on ollut, että 65 vuotta täyttäneiden osuus alkoholisyihin kuolleista on kasvanut merkittävästi.

Edellä mainitut luvut ovat tasaisesti nousseet vuodesta 2018 alkaen. Kehityssuunta on ollut erittäin huolestuttava sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kysynnän ja koko järjestelmän kestävyysnäkökulmasta. Alkoholin saatavuuden lisääntymisen myötä tämän kehityksen voidaan ennakoida jatkuvan.

Nuorten asenteisiin alkoholia ja alkoholin käyttöä kohtaan on tehty paljon vaikuttamistyötä. Työikäiset ja ikääntyvät ovat kuitenkin ryhmä, joihin on suunnattava entistä enemmän ehkäisevän päihdetyön toimia sekä tarjottava ennalta ehkäiseviä palveluita. Hyvinvointialueille määritetyt hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtionosuuskertoimet tulevat määrittämään osan hyvinvointialueiden rahoituksesta vuoden 2026 alusta. Alkoholihaittojen ennaltaehkäisy tulee olemaan yksi kertoimen indikaattoreista. Hyvinvointialueiden taloudelliset haasteet ovat kuitenkin omiaan nostamaan huolta uuden lakiesityksen tuomasta kuormasta alkoholihaittojen näkökulmasta.

Maailman terveysjärjestön (WHO 2023) sekä kansainvälisen tutkimustiedon (Babor ym. 2023) mukaan valtion alkoholin vähittäismyyntiin yksinoikeusjärjestelmä on tehokas keino ehkäistä ja vähentää alkoholin kulutusta ja haittoja. Kun taas valtion yksinoikeusjärjestelmän purkamisesta ja siihen liittyvästä saatavuuden lisääntymisestä on tutkimuskirjallisuuden mukaan tullut näyttöä alkoholijuomien kulutuksen lisääntymisestä sekä haittojen lisääntymisestä (Mäkelä & Karlsson 2019). Sosiaali- ja terveydenhuollon resursseja tarvitaan palvelujärjestelmän kantokyvyn turvaamiseksi, erityisesti kaikkien asukkaiden terveyden ja työkyvyn ylläpitämiseksi. Valtion yksinoikeusjärjestelmän avulla rajoitetaan saatavuutta ja vähennetään haittoja ja osaltaan se tukee keventämään sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän kuormitusta. Saatavuuden rajoittamisella ehkäisemme alkoholiongelmien vuoksi työelämästä pois jäävien määrää, eriarvoisuutta sekä lapsiperheiden ongelmia, mielenterveysongelmia sekä ennen kaikkea vakavia päihdeongelmia.

Alkoholin liiallisella käytöllä on vakavia vaikutuksia niin yksilöön itseensä kuin yksilön perheeseen, lähipiiriin ja elinympäristöön. Tutkimukset ovat osoittaneet, että aiemmilla alkoholilain muutoksilla on ollut negatiivisia vaikutuksia alkoholihaittojen ennaltaehkäisemisen näkökulmasta. Prosenttirajan muutos tulee mitä todennäköisemmin lisäämään alkoholin kulutusta ja lisäämään alkoholista aiheutuvia sairauksia sekä

heikentämään perheiden hyvinvointia. Alkoholi on yksi suurimmista kansanterveyttä vahingoittavista tekijöistä. Alkoholihaittojen kustannukset koko yhteiskunnalle ovat merkittävät. Alkoholin aiheuttamia sairauksia ovat muun muassa erilaiset maksasairaudet, haimatulehdukset, sydän- ja verisuonisairaudet, lisääntynyt syöpäriski, lisääntynyt vyötärölihavuus, tyypin 2 diabetes sekä heikentynyt hedelmällisyys.

Valtaosa alkoholin riskikäyttäjistä Pirkanmaalla on työikäisiä. Riskitasolla alkoholia liikaa käyttäminen lisää sairaspöissaoloja, tapaturmia ja työkyvyttömyyttä. Lisäksi se lisää väkivaltarikoksia, ylisukupolvista pahoinvointia, rattijuopumuksia, lisääntyneitä ensiapukäyntejä sekä tarvetta lisätä poliisin, turvahenkilöiden ja ennen kaikkea sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöä. Lasten ja nuorten lähisuhdeväkivallan ehkäisyn näkökulmasta alkoholin saatavuuden lisääminen tuo perhetyöhön merkittäviä haasteita niin tunnistamisen, puheeksi ottamisen kuin henkilöstön riittävyydenkin tulokulmista. Kokonaisuudessaan työikäisten perheisin ja lähipiiriin vaikutukset näkyvät erilaisten palveluiden lisääntyneinä tarpeina muun muassa masennuksen ja perhe- ja lähisuhdeväkivallan vaikutuksesta. Vanhempien alkoholin käytön sekä siihen liittyvän lähisuhdeväkivallan vaikutukset lapsiin ovat tutkimusten mukaan kauaskantoisia ja näkyvät myöhemmin mielenterveyden- ja päihdeongelmien kohonneina riskeinä.

Huolestuttavaa niin Pirkanmaan hyvinvointialueen kuin koko maankin näkökulmasta on myös se, että alaikäisten 8–9-luokkalaisten alkoholinostot vähittäismyynnistä ovat lisääntyneet vuodesta 2017 alkaen. Olut näyttäytyy suomalaisten poikien suosituimpana juomana ja tytöillä vastaavasti long drink -juomat. Nuorten alkoholin käyttö on vähentynyt, mutta esimerkiksi edellisen lakimuutoksen jälkeen kerralla juodut alkoholimäärät vastaavasti lisääntyivät erityisesti tytöillä. (Raitasalo & Härkönen 2019, Lintonen ym.2020).

Pirkanmaan hyvinvointialueen näkökulmasta myös yli 65-vuotiaiden lisääntynyt alkoholin käyttö sekä depressiolääkkeiden käytön lisääntyminen on merkittävä huolen aihe. Masennus, yksinäisyys ja turvattomuuden tunne voivat aiheuttaa päihdeongelmia ja ikääntyneiden alkoholin ja lääkkeiden yhteisvaikutukset voivat olla kohtalokkaita. Pirkanmaan hyvinvointialueen väestön keski-ikä sekä henkilöstövaje sosiaali- ja terveydenhuollossa nousevat. Entistä väkevämpien alkoholijuomien myynti ruokakaupoissa altistaisi väestöä mittavammalle alkoholijuomien myynnin edistämiseksi suuremmalla juomalajien valikoimalla.

Pirkanmaan hyvinvointialueen näkökulmasta katsomme, että alkoholilain tulisi säilyä ennallaan sosiaali- ja terveydenhuollon kuormittumisen ehkäisemiseksi. Hallitusohjelman mukaan puoliväliriiheen mennessä on tulossa selvitys 15 prosentin vahvuisten viinien myynnin vapauttamisesta. Lisäksi hallitusohjelmassa on ilmeisemmin tulossa uusia linjauksia koskien ulosmyyntioikeuksien laajennusta valmistuspaikoilta, etämyynnin selkiyttämiseen sekä alkoholin verkkokaupan sallimista kotimaisille toimijoille. Pirkanmaan hyvinvointialue haluaa jo ennalta korostaa tämän lausunnon pohjalta, että sosiaali- ja terveydenhuollon kantokyky ei tule kestäämään alkoholihaittojen lisääntymistä hyvinvointialueella.

Lähteet:

Babor, T. ym. (2023a) Alcohol: No Ordinary Commodity: Yhteenvedo kolmannelta laitoksesta. Yhteiskuntapolitiikka 1/2023.

WHO - Reducing alcohol consumption, the Nordic way: alcohol monopolies, marketing bans and higher taxation. <https://www.who.int/europe/news/item/30-06-2023-reducing-alcoholconsumption--the-nordic-way--alcohol-monopolies--marketing-bans-and-higher-taxation>

Mäkelä P, Warpenius K, Karlsson T (2022) Alkon yksinoikeusjärjestelmä on tehokas keino ehkäistä alkoholihaittoja. Tutkimuksesta tiiviisti 17/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Sotkanet

Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuolemansyyt [verkkójulkaisu].

ISSN=1799-5051. 2020, 4. Alkoholikuolemien määrä edellisvuoden tasolla . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 7.11.2023].

Saantitapa: http://www.stat.fi/til/ksyyt/2020/ksyyt_2020_2021-12-10_kat_004_fi.html

WHO - Reducing alcohol consumption, the Nordic way: alcohol monopolies, marketing bans and higher taxation. <https://www.who.int/europe/news/item/30-06-2023-reducing-alcoholconsumption--the-nordic-way--alcohol-monopolies--marketing-bans-and-higher-taxation>